

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים עצמאיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק ראשון	—	פיוט ושירת ימי הביניים	(12×2)	—	24 נקודות
פרק שני	—	מחזה	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שלישי	—	שירה חדשה	(12×2)	—	24 נקודות
פרק רביעי	—	פרוזה (סיפור חסידי, סיפור קצר, רשימה)	(10×2)	—	20 נקודות
פרק חמישי	—	נובלה וספרות מתורגמת	(12×1)	—	12 נקודות
סך הכול				—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — פיוט ושירת ימי הביניים (24 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-4: על שאלה אחת מן הפיוט (שאלות 1-2) ועל שאלה אחת משירת ימי הביניים (שאלות 3-4) (לכל שאלה — 12 נקודות).

פיוט

ענה על אחת מן השאלות 1-2.

1. ויהי בחצי הלילה / רבי ינאי

לפניך המחרוזת הראשונה והמחרוזת האחרונה בפיוט "ויהי בחצי הלילה".

קרא אותן, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהן.

מחרוזת ראשונה

אָז רַב נְסִים הַפְּלִאָתָה בְּלִילָה

בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת זֶה הַלִּילָה

גַּר צָדֵק נִצְחָתוֹ כְּנִחֲלָק לוֹ לִילָה

וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלִּילָה

מחרוזת אחרונה

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לִילָה

כִּם הוֹדַע כִּי לָהּ הַיּוֹם אֶף לָהּ הַלִּילָה

שׁוֹמְרִים הַפְּקֵד לְעֶרְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלִּילָה

תֵּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻׁכָּת לִילָה

וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלִּילָה

א. הסבר את הקשר בין האירוע ההיסטורי הנזכר במחרוזת הראשונה בפיוט ובין הבקשות הנזכרות במחרוזת האחרונה.

בסס את דבריך על המתואר בפיוט כולו. (9 נקודות)

ב. ציין שלושה אמצעים אומנותיים במחרוזות שלפניך. (3 נקודות)

2. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אַזְכֹּרָה אֱלֹקִים וְאַהֲמִיָּה / רבי אמיתי בן שפטיה

אַזְכֹּרָה אֱלֹקִים וְאַהֲמִיָּה
בְּרֹאֲתִי כָּל עִיר עַל תְּלָהּ בְּנוֹיָה
וְעִיר הָאֱלֹקִים מְשַׁפֵּלֶת עַד שְׂאוֹל תַּחְתֶּיהָ -
וּבְכָל זֹאת אָנוּ לִי-הָ וְעֵינֵינוּ לִי-הָ!

מִדַּת הַרְחֵמִים עָלֵינוּ הַתְּגַלְגָּלִי,
וְלִפְנֵי קִנְיָ תַּחֲנֹנְתֵנוּ הַפִּילִי,
וּבְעַד עֲמֹךְ רַחֲמִים שְׂאֲלִי,
כִּי כָּל לֵבָב דָּוִי וְכָל רֹאשׁ לַחֲלִי!

תִּמְכָּתִי יִתְדֹתִי בְּשִׁלְשׁ-עֶשְׂרֵה תְּבוּת,
וּבְשִׁעְרֵי דְמָעוֹת - כִּי לֹא נִשְׁלָבוֹת;
לָכֵן שִׁפְכָתִי שִׁיחַ פָּנַי בַּחֹן לְבוֹת -
בְּטוֹחַ אֲנִי בְּאֵלָהּ וּבְזָכוֹת שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת!

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שְׁמַע קוֹל בְּכִיּוֹת,
שְׁתָּשִׁים דְּמָעַתֵּנוּ בְּנֹאדָךְ לְהִיּוֹת,
וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל גְּזֵרוֹת אַכְזָרִיוֹת,
כִּי לָךְ לְבַד עֵינֵינוּ תְּלוּיּוֹת!

א. אילו רגשות של הפייטן באים לידי ביטוי בפיוט זה? הסבר מדוע הוא מרגיש כך. (7 נקודות)

ב. ציין שניים מן האמצעים האומנותיים בפיוט, והסבר את תרומתם לבניית משמעות הפיוט. (5 נקודות)

שירת ימי הביניים

ענה על אחת מן השאלות 3-4.

3. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שאלוני שעפי התמהים / רבי שלמה אבן גבירול

שאלוני שעפי התמהים: / למי תרוץ כגלגלי גבהים?
לאל חיי תשוקת מאוי / ונפשי עם בשרי לו כמהים!
משושי גם מנת כוסי ועושי, / אשר עת אפרה אותו – ואהים.
הינעם טוב לנשמת עדי כי / תברך שם אדני האלהים?

א. "שאלוני שעפי התמהים" הוא שיר רשות.

הסבר מהו שיר רשות, והצג מן השיר שניים מן המאפיינים של שיר רשות. (4 נקודות)

ב. מהו הרעיון המרכזי בשיר זה? הסבר והדגם את דבריך. בתשובתך הסבר גם את התרומה של הדו־שיח בשיר לעיצוב רעיון זה. (8 נקודות)

4. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שחר אבקשך / רבי שלמה אבן גבירול

שחר אבקשך, צורי ומשגבי, / אערך לפניך שחרי וגם ערבי.
לפני גדלתך אעמד ואבהל, / כי עינך תראה כל מחשבות לבי.
מה זה אשר יוכל הלב והלשון / לעשות, ומה כח רוחי בתוך קרבי?
הנה לך תיטב זמרת אנוש, על כן / אוֹדך בעוד תהיה נשמת אלוהי בי!

בשיר זה בא לידי ביטוי מתח ביחס של הדובר כלפי ה'.

הסבר והדגם קביעה זו. בתשובתך כתוב גם על התרומה של הכינויים ושל השאלה הרטורית בשיר לביטוי מתח זה.

פרק שני — מחזה (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 5-6.

לישרים תהלה / רמח"ל

5. לפניך ארבעה קטעים (1)-(4) מן המחזה "לישרים תהלה". קרא אותם, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

(1) תהלה:

הרי מנוחה, כל סלעי מרגע,
הבודדים שלווה ומפיקי שקט!
מה אבחרה בכם, כמה אגילה
על שחכם כי שח, על ענות דשא.

(2) תרמית:

[...] ידיד בפשי! הנה עיניך
ראו ולא זר את פעל פעלתי,
כי רק בזעת אף ויגיעת נפש,
לך עד הלום הבאתי.

(3) סבלנות:

הנה כמו עמוד ברזל ונחשת,
כן יעמד חזק; בל ינח רגע
קטן מקומו, בל יט מני ארח.

(4) סכלות:

הן מאסה נפשי, וכשקץ יחד
המה בעיני כל ידונים אלה,
ילדי חצרי שכל.

א. בכל אחד מן הקטעים (1)-(4) שלפניך, באה לידי ביטוי תכונה של הדמות המדברת.

(1) בחר בשלושה מן הקטעים, וכתוב בנוגע לכל אחד מהם, איזו תכונה של הדמות המדברת באה בו לידי ביטוי.

(2) הסבר מהו התפקיד במחזה של כל אחת מן הדמויות שכתבת עליהן בסעיף א (1).

(8 נקודות)

ב. מבין ארבע הדמויות המדברות בקטעים שלפניך, בחר בשתי דמויות, ותאר את מערכת היחסים של כל אחת מהן

עם דמות אחרת במחזה. (12 נקודות)

6. לפניך שלושה קטעים (1)-(3) מן המחזה "לישרים תהלה". קרא אותם, וענה על השאלה שאחריהם.

(1) פתשגן המשל:

וַיֵּרָא אֲמֹת כִּי נִשְׁבָּה בְּנוֹ וַיַּעַל לְמִשְׁפַּט הַשְּׁעָרָה וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר וַיַּחֲתֵם לִפְנֵי מִשְׁפַּט כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה [...] לְמַעַן לֹא יִתְחַלֵּף
בְּנִי בְּעַבְדִּי בְּהָאֲרִיךְ הַיָּמִים הַנִּנִּי מִפָּרֶשׁ סְמָנִיו; וַיִּפְרֹשׁ אוֹתָם לִפְנֵי מִשְׁפַּט [...]

(2) סופר:

אֶל בֶּן אֲמֹת אֵלֶּה צִיָּנִים הֵמָּה:
מִצָּחוֹ כְּשֶׁלֶג צַח וּכְצֶמֶר צָחַר.

(3) משפט:

אֶחָד לָךְ אֵין מְכַל אוֹתוֹת אֵלֶּה,
קוֹמָה בָּרַח לָךְ! כִּי לֹא לָךְ יֵאָתֶה
הַבֵּת תְּהִלָּה זֹאת [...]

הסבר והדגם כיצד הפתגם: "איזהו חכם הרואה את הנולד" (מסכת תמיד, ל"ב, א') בא לידי ביטוי בקטעים אלה.

פרק שלישי — שירה חדשה (24 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 7-9 (לכל שאלה — 12 נקודות).

7. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

תַּפְלֵת הַמְשׁוֹרֵר / רינה בת חיים

שְׁאִי, הָרוּחַ, אֶת מְלִתִּי,
שְׁאִיָּה אֵלַי מְרַחֵק.
וְלֹא תִקְבֹּר בְּמִכְתָּב עֲתִי
בֵּין גּוֹיִלִים מְצַהִיבִים תַּמִּיק.

שְׁאִי, הָרוּחַ, גַּם אֶת דְּבָבִי
וְאַף-אִם זֶרְעִי-דֶרְדֶּר-
גַּם קֵשׁ גַּם גְּבֵבָא אִי-טוֹבָה תִּבְיָא
גַּם קוֹץ לֹא לְשׁוֹא נוֹצֵר.

שְׁאִי הָרוּחַ, לְמַרְחָקִים
שְׁאִי שִׁירִי אֶל הַשְּׁמָמָה.
אוֹלִי אִי-שָׁם אִי-בְּמַעֲמָקִים
אוֹלִי עוֹד תִּגְיָב
אִי-מָה...

א. על פי שיר זה, הסבר והדגם מה המשורר מבקש. (8 נקודות)

ב. מהו התפקיד של החזרות בשיר זה? הסבר והדגם את דבריך. (4 נקודות)

8. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הוֹנָאָה / ה' תראל

סוף סוף,
בְּרָגַע נָדִיר שֶׁל שְׁקֵט,
הִצְלַחְתִּי לְהִגִּיעַ
וּלְבַקֵּר אֶת עֲצָמֵי.
זֶה מוֹזָר. מְשֻׁהוּ, כָּאֵן,
כָּל-כֶּךָ מְשֻׁנָּה.

צְרוּף תְּמַהוּנִי
שֶׁל אֶלֶף חֲלָקִימִי מַעֲשֵׂה.
זֶה אֲנִי?
מִין סֵף הַכֹּל. מִין תּוֹצָאָה.
מִין סָכּוּם (שֶׁל מָה?) זֶה אֲנִי!?

אֲנִי יוֹצֵאת.
כְּנֻרָא טְעִיתִי בְּכִתְבָּת.
אֶחָזֵר לִי אֶל מָה
שֶׁאֲנִי רוֹצָה לְהִיּוֹת.
שֵׁם יוֹתֵר שְׁקֵט,
יוֹתֵר בְּטוּחַ.
שֵׁם אֲנִי יְכוּלָה, תְּמִיד,
לְמִצָּא חֵן בְּעֵינֵי עֲצָמֵי.

תאר את התהליך שהדוברת בשיר חווה, והסבר את התרומה של מוטיב השקט לעיצוב תהליך זה.

9. שיר שלא נלמד

לפניך שיר ללא שם, מאת חוה רוזנברג. קרא את השיר, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

כָּלֶם חוֹשְׁבִים שְׁאַתָּה הוֹלֵךְ בִּיבְשָׁה וְרַק
 אַתָּה יוֹדֵעַ שְׂרָגְלִיךָ פּוֹסְעוֹת עַל יָם. וְהַמִּים
 לָךְ גָּלִים מִימִינְךָ וּמִשְׁמָאלְךָ וְגַם תַּחְתִּיךָ וַיֵּשׁ
 בָּם מַעֲרַבְלֵת אֲבָל אַתָּה נִרְאָה לְכָלֶם מִמֶּשׁ
 רָגִיל וְנִשְׁמָע רָגִיל וְאַף אֶחָד לֹא יֵאֱמִין אִם
 יֵדַע שֶׁכָּכָה תַּמִּיד אַתָּה חוֹצָה אֶת הַיָּם
 בְּתוֹךְ. וְרַק כְּשֶׁאַתָּה נוֹגֵן וְשֹׁר לַהֲשִׁים כִּי גָאָה
 גָּאָה, אַתָּה שׁוֹמֵעַ סְבִיבְךָ עוֹד הַרְבֵּה שְׁשָׁרִים
 זֹאת וּמִבֵּין שְׁלֹא רַק אַתָּה הוֹלֵךְ בְּתוֹךְ הַיָּם

בִּיבְשָׁה.

א. מה הם הרגשות הבאים לידי ביטוי בשיר זה? הסבר והדגם את דבריך. בתשובתך התייחס גם לשלוש השורות

המסיימות את השיר. (8 נקודות)

ב. הסבר את התרומה של שלוש מן הפסיחות (גלישות) בשיר לבניית משמעות השיר. הדגם את דבריך. (4 נקודות)

פרק רביעי — פרוזה (סיפור חסידי, סיפור קצר, רשימה) (20 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10-13 (לכל שאלה — 10 נקודות).

סיפור חסידי

10. תבואת השיגעון / רבי נחמן מברסלב

ענה על שני הסעיפים א-ב שלפניך.

א. על פי הסיפור "תבואת השיגעון", הסבר את הפתרון שהמלך מציע: "[...] שנסמן סימן על מצחנו שנדע על כל פנים

שאנחנו משוגעים". (6 נקודות)

ב. הסבר את המשמעות האלגורית של הסיפור "תבואת השיגעון". (4 נקודות)

11. וגילו ברעדה / א' כי טוב

עבודת התפילה והקשר עם הצדיק הם שניים מן המאפיינים של הסיפור החסידי.

הסבר והדגם כיצד שני המאפיינים האלה באים לידי ביטוי בסיפור "וגילו ברעדה".

סיפור קצר

12. מעשה בזוג נעליים / הרב דוד זריצקי

מוטיב הריח הוא מוטיב מרכזי בסיפור "מעשה בזוג נעליים".

תאר שני קטעים מן הסיפור שבהם מוטיב הריח בא לידי ביטוי, והסבר את התרומה של מוטיב זה לבניית משמעות הסיפור.

רשימה

13. קרב הבלימה / א' מרגלית

על פי המסופר ברשימה, הסבר את המשמעות של שם הרשימה "קרב הבלימה".

פרק חמישי — נובלה וספרות מתורגמת (12 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-16.

נובלה

14. וולודיה נכסף להתפלל / הרב דוד זריצקי

בנובלה "וולודיה נכסף להתפלל" יש פער בין תנאי המחיה של המספר ובין יכולתו להתעודד ולחזק את נפשו. תאר פער זה כפי שהוא בא לידי ביטוי בסיפור, והסבר את התרומה שלו לבניית משמעות הסיפור.

ספרות מתורגמת

מהו כחול? / ראלף ל' פין

15. תאר את מוטיב החיוך בסיפור "מהו כחול?", והסבר את תרומתו לעיצוב דמותו של פט הסומא ולבניית משמעות הסיפור.

16. תאר את היחס של המספר כלפי פט הסומא, והסבר מה אפשר ללמוד מכך על המספר.

בהצלחה!